

En editionsfilologisk undersøgelse af Ingeborg Stuckenberg's *Samlede værker* (2013) og en vurdering af forlaget Gladiators klassikerserie

Af Mette Riis

This article aims to examine and evaluate the publishing house Gladiator's publication of the Danish author Ingeborg Stuckenberg's literary works in the edition *Complete Works* (2013) published as part of Gladiators series on classic works of fiction called »Sandalserien«. More specifically, I aim to conduct an in-depth analysis of the principles behind this publication. Based on this analysis I wish to characterise the publication strategy which Gladiator adheres to and consider the following questions: What characterises a classic work of fiction and subsequently does the publications in the series live up to the aforementioned characteristics? Part of this analysis will focus on giving an overall assessment of the »Sandalserie« published by Gladiator.

Indledning¹

Denne artikel drejer sig om udgivelse af litterære værker. Nærmere bestemt forlaget Gladiators udgivelse af Ingeborg Stuckenberg's (1866-1904) værker i udgaven *Ingeborg Stuckenberg: Samlede værker* (2013), som er udkommet i Gladiators klassikerserie »Sandalserien«. Jeg vil foretage en dybdegående gennemgang af forlagets principper for udgivelse af dette værk. I forlængelse af denne gennemgang vil jeg karakterisere Gladiators forlagsstrategi og forholde mig til spørgsmålene: Hvad karakteriserer en klassiker, og lever udgivelserne i serien op til karakteristikken? Som en del af dette vil jeg give en helhedsvurdering af Gladiators klassikerserie »Sandalserien«.

Artiklens teoretiske grundlag er editionsfilologi, som er videnskaben om udgivelse eller genudgivelse af litterære værker. Editionsfilologien anvendes i denne artikel til at vurdere udgavernes videnskabelighed og kritiske standarder. Med ordet kritisk henvises til en metode, hvor udgiveren danner sig overblik over det overleverede materiale, prioriterer varianterne, vælger grundtekst, retter fejl og på den måde

---

¹ For grundig gennemlæsning af manuskriptet og konstruktive kritiske kommentarer vil jeg gerne takke Henrik Blicher, Simon Skovgaard Boeck og den anonyme fagfællebedømmer.

etablerer en sikker tekst (Kondrup 2011: 48). Johnny Kondrup lader editionsfilologien omfatte fem områder: tekstkritik, variantapparater, dokumentbeskrivelse (bibliografi og manuskriptbeskrivelse), kommentering og elektronisk udgivelse (op.cit.: 17). Ifølge Kondrup står det dog til diskussion, hvor mange områder man lader editionsfilologien dække over. Det vigtigste er, at man inddrager tekstkritik i den snævre betydning, som omfatter kritisk tekstetablering og emendation (rettelser). Tekstkritik har også en bredere betydning. I ordets brede betydning trækker det dels på den klassisk filologiske tradition, dels på den angelsaksiske term *textual criticism*, der betyder studiet af teksters (også nysproglige) tilblivelse og overlevering. Dette med henblik på forberedelse af dem til offentliggørelse, som regel i form af en videnskabelig udgave (op.cit.: 15). Jeg benytter betegnelsen tekstkritik i den snævre betydning.

Ingeborg Stuckenberg's *Samlede værker* (2013)

Ingeborg Stuckenberg var litterært produktiv, men hun blev aldrig etableret som forfatter i sin levetid. Den eneste trykte udgivelse med Stuckenberg's signatur er novellen »Badegæster«, der udkom som føljeton i *Kjøbenhavns Børstidende* 1889-90. Ellers findes der kun posthume udgivelser. *Korte Breve fra en lang Reise* med »Private Breve« som bilag blev udgivet af John Kousgård Sørensen i 1986. Romanen *Fagre Ord* udkom første gang i 1885 i mandens, Viggo Stuckenberg, navn. I 1962 udgav Johannes Brøndum-Nielsen »*Fagre Ord*« *Nyfundne manuskripter af Ingeborg og Viggo Stuckenberg*, hvori han beviste Ingeborg Stuckenberg's afgørende rolle i tilblivelsen af *Fagre ord*. Brøndum-Nielsen mener, at *Fagre Ord* blev udformet på baggrund af et aftalt samarbejde mellem de to ægtefæller, hvor Ingeborg Stuckenberg var bistående forfatter (Brøndum-Nielsen 1962: 21-22). I 2013 udkom *Fagre Ord* for første gang i Ingeborg Stuckenberg's navn hos forlaget Gladiator i *Samlede værker*. Med denne udgivelse ønsker Gladiator at etablere og oprejse Stuckenberg's status som forfatter og give hende den anerkendelse, hun fortjener.

Den posthume udgivelse *Samlede værker* indeholder Ingeborg Stuckenberg's manuskripter til romanen *Fagre Ord*, som består af »Grundrids for Handlingsgang« (herefter »Grundrids«) og »Kapiteludkast«. Desuden indeholder den novellen »Badegæster«, rejsebeskrivelserne *Korte breve fra en lang rejse* samt fire »Private breve«. Hans Otto Jørgensen, som er

stifter af forlaget Gladiator, har skrevet en efterskrift, hvori han giver en introduktion til Stuckenberg og de værker, som er medtaget i udgaven.

Samlede værker indgår som nævnt i »Sandalserien«. Serien indeholder, som Gladiator selv formulerer det: *klassikere på kanten*. Gladiator ønsker med serien at revidere og udvide den traditionelle litteraturhistorie ved at udgive eller genudgive tekster af forfattere, som forlaget mener er blevet glemt i litteraturhistorien. Ved udgivelsen af et værk skal udgiveren træffe valg ved tekstetableringen, og disse valg spiller en afgørende rolle for alle de kommende læseseres forståelse af teksten. Gladiators udgave kan siges at være historisk interesseret og aktualiserende, da den ønsker at give Ingeborg Stuckenberg en plads i litteraturhistorien.

Forlaget Gladiators overordnede mission for »Sandalserien« er på sin vis hæderlig, men spørgsmålet er, om det er udført på en tilfredsstillende måde? Er udgaverne i klassikerserien pålidelige, og i hvilken grad lever de op til videnskabelige, kritiske standarder? Samtidig vil jeg forholde mig til, om det overhovedet er rimeligt og nødvendigt at kræve en videnskabelig, kritisk standard af værker som udgives på et aktivistisk forlag som Gladiator?

For at *Samlede værker* kan vurderes, er det nødvendigt at præsentere og gennemgå de tekstkilder, som udgaven hviler på. Denne gennemgang har til formål at demonstrere, hvordan Gladiators udgave forholder sig til sine grundtekster og undersøge, om den er principfast.

Romanen *Fagre ord*

Gladiators udgave af *Fagre Ord* henter sin grundtekst fra Brøndum-Nielsens udgave fra 1962. Brøndum-Nielsen meddeler i sin udgaves trykte version af manuskripterne de interne varianter, dvs. de rettelser, som Ingeborg Stuckenberg selv har foretaget under skriveprocessen, vha. et integralt variantapparat. Varianterne er bragt i indbyrdes sammenhæng med den ederede tekst, hvilket giver indblik i tekstens tilblivelse (Kondrup 2011: 50). Det særlige ved et integralt apparat er, at varianterne meddeles i den løbende tekst (Kondrup 2011: 242) og ikke uafhængig af denne i form af eksempelvis fodnoter.

Gladiators udgave af *Fagre Ord* ligner *læseudgaven* (Kondrup 2011: 58), der henvender sig til et bredt publikum. Læseudgaven er den mindst videnskabelige af de videnskabelige udgaver. Den indeholder et mini-

mum af hjælpeapparat, som regel ordliste og en indledning eller efterskrift. Gladiators udgave indeholder en efterskrift. Enkelte steder i *Fagre Ord* findes punktcommentarer, der er placeret som fodnoter. Fodnoterne stammer fra Brøndum-Nielsens udgave, men er ikke så detaljerede som hans og ikke alle punktcommentarerne er medtaget. Udgavens sprog er ikke moderniseret.

Grundtekstvalget er rimeligt, da læseudgaven ofte låner sin tekst fra en videnskabelig udgave. Brøndum-Nielsens udgave kræver, at læseren sætter sig ind i dens principper. Flere steder viser tilrettelæggelsen sig at være inkonsekvent, hvilket jeg vil demonstrere med eksempler.

Gladiators udgave overholder overordnet sin grundteksts ortografi og interpunktion, men der er flere afvigelser og udeladelser, som synes lem-fældige. Fx udeladelsen af accent aigu i ordet »Idé« (Stuckenberg 2013: 41). Derudover er der flere steder tilføjet kommaer, som ikke findes i grundteksten. Nogle steder overholdes gammeldags ortografi, og andre steder har udgaven moderne ortografi. Ændringen af ortografien kunne ligne en stiltiende rettelse, dvs. en rettelse uden notation (Kondrup 2011: 166), for at lette læsningen. Dog virker det tilfældigt, hvor ortografien er ændret. Fx staves »Costume« og »nysgerrige« (Stuckenberg 2013: 14) med moderne ortografi, mens det fastholdes at skrive dobbelt »a«, begynde substantiver med versal og gengive »ph« i »Sopha« (Stuckenberg 2013: 40). I udgaven gengives kursiv de fleste steder, men der findes tilfælde, hvor kursivering ikke gengives, fx: »uroilig som en Fugl [hvis Rede]^p Høgen kredser over. Hun tænker sig Lykken flygtet med hans Ro« (Brøndum-Nielsen 1962: 45) over for: »uroilig som en Fugl hvis Rede Høgen kredser over. Hun tænker sig Lykken flygtet med hans Ro« (Stuckenberg 2013: 24).³

En anden type afvigelse fra Brøndum-Nielsens udgave drejer sig om gengivelsen af overstregede ord eller passager, som Gladiator nogle gange medtager og andre gange udelader. I Brøndum-Nielsens udgave betyder de tekstkritiske tegn < > omkring et tekststykke, at det i manuskriptet er overstreget. Fx: »<en underlige Blanding af energiske voldsomme Øvelser, en Tortur, en voldsom Opstramning af egne Evner, og>« (Brøndum-Nielsen 1962: 45). Det har altså ikke været forfatterens intention, at dette tekststykke skulle med. Alligevel er denne

2 De tekstkritiske tegn betyder, at »hvis Rede« i manuskriptet er blevet tilføjet over linjen.

3 Kursivering er Brøndum-Nielsens. Han noterer i sin udgave, at den kursiverede passage er understreget i manuskriptet.

passage medtaget i *Gladiators* udgave på s. 24. Her er spørgsmålet, om forlaget har været interesseret i at gengive variantapparatet, eller om de har tilføjet de overstregede passager ud fra andre kriterier? Har de hovedsageligt udeladt de overstregede passager (og så i enkelte tilfælde glemt at udelade en overstreget passage) – eller har de mon vurderet hver enkel passage for sig? Forlaget har ikke deklareret, at de vil følge Brøndum-Nielsens tekstetablering, og derfor kan forskellene ikke entydigt karakteriseres som fejlagtig afkodning af Brøndum-Nielsens variantapparat.

Foruden forskelle i ortografi og interpunktion findes der også eksempler på substantielle ændringer fra Brøndum-Nielsens udgave til *Gladiators* udgave. Det drejer sig primært om de regibemærkninger, som Ingeborg Stuckenberg har skrevet til Viggo Stuckenberg. Regibemærkningerne er nogle gange medtaget og andre gange ikke – uden at der gøres opmærksom på det. Fx er regibemærkningen til Viggo Stuckenberg: »Skæld mig saa ud saa godt Du kan!« (Stuckenberg 2013: 24 og Brøndum-Nielsen 1962: 45) gledet direkte ind i romanen som fiktionstekst, mens regibemærkningen fra Brøndum-Nielsens udgave i »Grundrids« kap. 18, s. 58: »Saa kommer Badeturen om Du vil, og Afskedsturen gennem Skovene og langs Stranden« (Stuckenberg 2013: 38) er udeladt. Også her er det usikkert, om forlaget har foretaget bevidste valg om, hvorvidt regibemærkningerne skulle medtages.

Et andet eksempel på en substantiel forandring er i »Kapiteludkast« kap. 4a. En af hovedkaraktererne, som hedder Morten i *Fagre Ord*, hedder i dette kapitel Andreas (Brøndum-Nielsen 1962: 69). Ifølge Brøndum-Nielsen er kap. 4a udformet, inden rammerne for *Fagre Ord* blev fastsat, hvorfor hovedpersonen hedder Andreas (op.cit.: 68, note 1). *Gladiator* har valgt at ændre navnet Andreas til Morten: »Morten har sit Maal og kan undvære mig!« (Stuckenberg 2013: 50), hvilket må være en stiltiende rettelse, da læsere uden adgang til Brøndum-Nielsens tekst ikke kender til baggrundshistorien. *Gladiator* kunne dog også have valgt at gøre opmærksom på navneændringen i en kommentar.

Et par steder har *Gladiator* foretaget valg om en anderledes kapitelinddeling i »Kapiteludkast« end den, vi ser hos Brøndum-Nielsen. I Brøndum-Nielsens udgave findes kap. 12a, b og c, hvor vi i *Gladiators* udgave kun finder kap. 12a og b, som svarer til Brøndum-Nielsens 12a og c. Ifølge Brøndum-Nielsens er kap. 12b skrevet af Viggo Stuckenberg (Brøndum-Nielsen 1962: 11), og man kan derfor forestille sig, at *Gladiator* ikke har medtaget kap. 12b ud fra et ræsonnement eller princip om

ikke at ville medtage noget, som Viggo Stuckenberg har skrevet. Her kan det indvendes, at der er medtaget et stykke i kap. 11 (s. 69), som Viggo Stuckenberg har skrevet, så det antydede princip overholdes ikke konsekvent.

Novellen »Badegæster«

Der findes to bevarede versioner af »Badegæster«. Den ene er en trykt udgave, som udkom som føljeton i *Kjøbenhavns Børstidende*. Den anden er en afskrift, der ligger på Det Kgl. Bibliotek, som er foretaget efter trykket i avisen. De to versioner er næsten identiske, men varierer få steder i interpunktion og ordvalg. Gladiators udgave af »Badegæster« har flest lighedspunkter med den trykte version i avisen og må derfor have denne som grundtekst.

Gladiator gengiver sin grundtekst ret præcist og tilfredsstillende. Enkelte steder er der tale om, at Gladiator har udeladt sin grundteksts interpunktion, hvilket kunne være stiltiende rettelser. Generelt overholdes ortografien, men der er få undtagelser, som er ret almindelige fejltyper, opstået ved en OCR-scanning. Fx står der i avis-versionen: »blir« og i Gladiators udgave står der: »biir« (Stuckenberg 2013: 105). OCR-programmet har sandsynligvis genkendt »i« som »l«, og denne fejl er blevet overset i korrekturlæsningen. Der er altså ikke tale om betydningsbærende fejltyper i »Badegæster«.

Rejsebeskrivelserne *Korte breve fra en lang rejse* og »Private breve«

Korte breve fra en lang rejse er rejsebeskrivelser fra Ingeborg Stuckenberg og Hans Dines Madsens ophold på New Zealand. Hans Dines Madsen (†1905) var slotsgartneren, som Ingeborg Stuckenberg stak af med i 1903. På Det Kgl. Bibliotek findes der to bevarede versioner: et manuskript skrevet af Ingeborg Stuckenberg med Madsens rettelser og en renskrift af Stuckenbergs manuskript i Madsens hånd. John Kousgård Sørensen, som udgav *Korte Breve fra en lang Reise* (1986) mener, at der mellem Stuckenbergs manuskript og Madsens renskrift må have ligget en bearbejdet kladde, da renskriften i Madsens hånd er uden rettelser (Stuckenberg 1986: 70). Desuden er den sproglige forskel mellem

Stuckenbergs manuskript og Madsens renskrift så markant, at det er svært at forestille sig en direkte overførsel fra Stuckenbergs manuskript til Madsens renskrift. Sørensen er af den opfattelse, at rejsebrevene med al sandsynlighed var tiltænkt udgivelse, fordi de er meget nøgterne og ikke særligt private i beskrivelserne. Fx forekommer pronomenet »jeg« meget sjældent. Desuden peger bearbejdelsen af manuskriptet og tilstedeværelsen af renskriften på, at det ikke kun var til privat brug, men et værk med sigte mod offentligheden. Hovedformålet med rejsebeskrivelserne kan ifølge Sørensen have været to: enten skulle beskrivelserne tjene som en advarsel til andre udvandrende folk, der søgte en bedre tilværelse i et fremmed land, eller også var der den simple årsag, at parret ønskede et tilskud til en knap økonomi. Under alle omstændigheder blev rejsebeskrivelserne aldrig udgivet, og der er ikke tegn på, at hverken Stuckenberg eller Madsen tog initiativ hertil (op.cit.: 71).

Gladiators udgave af *Korte breve fra en lang rejse* og »Private breve« henter sin grundtekst fra John Kousgård Sørensens udgave *Korte Breve fra en lang Reise* (1986), som også er førstetrykket. Gladiators udgave ligner som nævnt læseudgaven, som gerne låner sin tekst fra en videnskabelig udgave, hvilket gør førstetrykket til et rimeligt grundtekstvalg. Det må dog indvendes, at Gladiator ikke har kontaktet Universitets-Jubilæets Danske Samfund (UJDS) og forlaget Museum Tusulanum, som udgav Sørensens udgave for at afklare grundtekstvalget. Der er altså nærmere tale om, at Gladiator har kopieret UJDS og Museums Tusculanums udgave. Kopieringen afsløres dels ved, at Gladiator direkte har overført Sørensens rettelser, som han gør rede for bagerst i sin udgave, dels ved at de fire private breve (fra Stuckenberg til søsteren Agnes Schwartz og sønnen Niels) udgivet af Sørensen som bilag er direkte overført til Gladiators udgave. Gladiator har også gentaget kommentarerne ord- og tegnret (s. 177-178), som Sørensen har skrevet i forlængelse af brevene (s. 62-63). Kommentarerne oplyser om brevenes længde, hvad der står i brevenes kant, og om noget er overstreget.

Selvom Gladiator har kopieret *Korte Breve fra en lang Reise*, er der eksempler på transmissionsmisforståelser og varianter, som virker tilfældige og ikke velovervejede. Gennemgående gengiver Gladiator gammeldags ortografi, men flere eksempler afslører inkonsekvens. Fx er ordene »grænser« og »fjernes« (Stuckenberg 2013: 128 og 131) moderniserede i forhold til Sørensens udgave, hvor der står: »grendser« og »fjærnes« (s. 14 og 19). Desuden har udgaven valgt moderne ortografi i titlen: *Korte*

breve fra en lang rejse og ikke begyndt substantiverne med versal.⁴ Der ville ikke have været noget i vejen for, at Gladiator valgte at anvende moderne ortografi for at lette læsningen, men det vigtigste er, at valgene er konsekvente og begrundede, hvis udgaven skal kategoriseres som kritisk, videnskabelig og generelt troværdig.

I Gladiators udgave ses et par eksempler på, at Sørensens afsnitsinddelinger (alinea) ikke gengives (Stuckenberg 2013: 130). Dette er måske ikke betydningsbærende, men alligevel en forskel på de to udgaver, der er værd at notere, da Gladiators udgave ikke er konsekvent i sin afsnitsinddeling. Derudover ses en bemærkelsesværdig forskel, der drejer sig om kapitelinddeling: Gladiators kap. II begynder et andet sted end Sørensens kap. II. Denne afvigelse virker besynderlig og vanskelig at forklare.

Ser vi på selve teksten, findes mærkværdige substantielle varianter. Det drejer sig om: »de *sidder* ved anden Klasses Bord med sorte Negle«, »Masser af Bugserdampere, Baade og andet Smaakrav *firmer* frem og tilbage« og »De drikker »*Münchener*« for sidste Gang« (s. 16 og 18) i Sørensens udgave. De kursiverede ord er ændret til henholdsvis: »ladder«, »firmer« og »Miinchener« (s. 128 og 130) i Gladiators udgave. Angående den første variant kan det siges, at ordet »ladder« ikke findes i *Den Danske Ordbog* og ganske enkelt er et nonsensord. Fejlen er besynderlig, fordi »si« og »la« ikke ligner hinanden. Ordet »firme« er et ældre synonym for »at vimse« og betyder ifølge *Ordbog over det danske Sprog*: »at bevæge sig hurtigt, uroligt eller planløst frem og tilbage«. Ordet »firmer« er ikke optaget i *Den Danske Ordbog* – der har sandsynligvis sneget sig et »l« ind mellem »f« og »i«. Hvad angår »Miinchener« er fejlen med al sandsynlighed opstået, fordi OCR-programmet har genkendt »ü« som »ii«, da det optisk ligner hinanden. Disse fejl tyder på, at OCR-programmet har fejllæst bogstaverne, og at Gladiator ikke har foretaget en omhyggelig korrekturlæsning.

Hører private breve hjemme i *Samlede værker*?

Hans Otto Jørgensen skriver i efterskriften til *Samlede værker*, at: »[de private breve] *ikke* er kunst, men i den grad private. Og det er i tilfældet Stuckenberg, med hendes position, helt afgørende at forstå, *hvad* der er

---

4 I *Samlede værkers* indholdsfortegnelse er substantiverne med versal.

kunst og hvad ikke«. (Stuckenberg 2013: 199). Med dette udsagn kan man undre sig over, hvorfor de fire private breve fra opholdet i New Zealand overhovedet er med i Gladiators udgave *Samlede værker*. Sørensen gør i sin udgave opmærksom på, at han medtager brevene for at belyse tilværelsen i New Zealand, men der er hverken overvejelse eller begrundelse hos Gladiator.

Flere forhold giver anledning til undren i forbindelse med de private breve. Dels kan det diskuteres, om private breve hører hjemme i en udgave med titlen *Samlede værker*, dels kan det indvendes, at Gladiator ikke har fået alle Stuckenbergs breve med. På Det Kgl. Bibliotek ligger et omslag med titlen »Breve fra Ingeborg Stuckenberg«. Her finder man også breve til Ingeborg Stuckenbergs nevø Herman Schwartz, hendes far Wilhelm Pamperin samt et lille kort til hendes mor Wilhelmine Pamperin. Selvom disse breve ikke er fra tiden i New Zealand, vil jeg mene, at disse breve godt kunne komme med i udgaven, når nu der er antydning om, at private breve skal medtages i *Samlede værker*.

Hvad angår diskussion om private breves plads i en udgave med titlen *Samlede værker* vil jeg mene, at pladsen er berettiget i netop denne udgave. Gladiator ser en rehabiliteringspointe i at udgive alt fra Stuckenbergs hånd og kalde udgaven for *Samlede værker* for ad den vej at give Stuckenberg oprejsning. Det kan dog indvendes, at det er lidt usædvanligt at medtage private breve i en udgave med titlen *Samlede værker*, fordi denne titel normalvis betegner de skrifter, som forfatteren lod publicere eller skrev med henblik på publikation (Kondrup 2011: 45). Dette var ikke umiddelbart tilfældet for Ingeborg Stuckenberg, hvorfor man kunne overveje, om titlen *Samlede skrifter* ville have været mere rammende, da denne udgavetype indbefatter værker, breve, dagbøger og notesbøger (op. cit.).

Titlen *Samlede værker*

Valget af titlen *Samlede værker* peger som nævnt på forlagets basale ærinde om at fastslå Ingeborg Stuckenbergs status som en forfatter og tilforordne hende de værker, som enten udkom i mandens navn, eller som aldrig blev udgivet. Ståle Dingstad skriver, at titlen *Samlede værker* styrker forfatterautoriteten, og at det er: »den type udgivelse som bevarer forfatterens bidrag til litteraturhistorien for ettertiden«. (Dingstad 2017: 125). Ambitionen om at etablere Stuckenberg som en forfatter er ganske

hæderlig. Problemet er blot, at udgaven ikke helt lever op til titlen *Samlede værker*, da ikke alle Stuckenberges værker er medtaget. På Det Kgl. Bibliotek finder man et lille digt af Ingeborg Stuckenberg med overskriften: »En Krans jeg vil dig binde«, som jeg også vil mene skulle med i en udgave med titlen *Samlede værker*. Novellen »Balsampopler«, som udkom i *Tilskueren* i 1895 i Viggo Stuckenbergs navn blev ifølge Brøndum-Nielsen til med grundigt forarbejde af Ingeborg Stuckenberg: »*Balsampopler* er, vil jeg hævde, runden af Ingeborgs Pen, men let bearbejdet af Stuckenberg« (Brøndum-Nielsen 1962: 163). På Det Kgl. Bibliotek findes Ingeborg Stuckenbergs manuskript til novellen »Balsampopler«, som jeg også vil mene skulle medtages i *Samlede værker*, når nu Ingeborg Stuckenbergs manuskripter til *Fagre Ord* er medtaget. Forholdet mellem Ingeborg Stuckenbergs skitse til novellen og Viggo Stuckenbergs udgivne novelle minder om forholdet internt i manuskriptet til *Fagre Ord*, hvor Ingeborg Stuckenberg har udført et forarbejde i form af en kladde, og Viggo Stuckenberg har foretaget substantielle forandringer, forkortelser og omarbejdet kompositionen. Men der er også lange direkte overførte passager, hvor Ingeborg Stuckenbergs særlige stiltræk kommer til syne (op.cit.: 161). Fælles for Ingeborg Stuckenbergs litterære arbejde er, at det ikke har været manuskripter med henblik på trykning. Man kan dog spørge til, om disse litterære forarbejder i virkeligheden har været skrevet med et ønske om at få dem udgivet. Ifølge Hans Otto Jørgensen skal Ingeborg Stuckenbergs tekster læses som: »originale, fuldgyldige kunstneriske udtryk« (Jørgensen 2015: 181). Med denne overbevisning kan man undre sig over, at hverken manuskriptet til novellen eller digtet er medtaget i *Samlede værker*.

I denne forbindelse er det værd at nævne, at det sandsynligvis er en udbredt forlagsstrategi at kalde værkudgaver for »Samlede«, selvom de ikke er komplette. Fx indeholder Det Danske Sprog- og Litteraturselskabs udgave af J.P. Jacobsens *Samlede Værker* ikke Darwinoversættelsen og forfatterens botaniske publikationer. Emil Aarestrups *Samlede Skrifter*, også udgivet af DSL, indeholder ikke breve og en række ikke-skønlitterære tekster. Forskellen er imidlertid, at udgiverne i de netop nævnte udgaver redegør for deres fravalg.

Vurdering af *Samlede værker*

I sammenligningen af Gladiators udgave med dens forskellige grundtekster så vi en del fejltyper og transmissionsmisforståelser. Der viste sig

fx at være inkonsekvens mht. overholdelsen af gammeldags ortografi og kapitelinddeling. Der er afvigelser, der skyldes skanningsfejl, der ikke er blevet rettet i korrektoren, hvilket vi så eksempler på i »Badegæster« og *Korte breve fra en lang rejse*. En anden type afvigelse angår den måde, Gladiator har gengivet overstregede passager og regibemærkninger. Her er det uklart, hvilke begrundelser der ligger bag valgene. Gladiator har med udgivelsen ikke formået at skabe en bedre udgave end dem, der allerede findes, hvilket burde være en af intentionerne, når man udgiver en ny version. Gennemgående mangler der altså grundighed og korrekturlæsning. Derudover viste det sig, at udgaven ikke lever op til sin titel *Samlede værker*, fordi ikke alle Stuckenbergs værker er medtaget i udgaven. »Private breve«s plads i udgaven er berettiget, fordi Gladiator ønsker at udgive alt fra Ingeborg Stuckenbergs hånd og etablere hende som en forfatter. Det kunne dog indvendes, at udgaven ikke har medtaget alle Stuckenbergs private breve. Forlaget har ganske givet ikke været på Det Kgl. Bibliotek, men blot anvendt de foreliggende trykte udgaver. Gladiators udgave har vist sig ikke at være editionsfilologisk pålidelig, da den ikke har faste principper for udgivelse. Generelt for udgivelsen er, at der ikke redegøres for tekstforholdene. Grundtekstvalgene deklarerer ikke, og der gøres ikke opmærksom på, hvilke ændringer, fravalg og tilvalg, der er foretaget. Udgaven har som sagt fællestræk med læseudgaven, men den falder udenfor de videnskabelige udgaver, da den ikke rummer tekstkritik, som ifølge Kondrup er det, der afgør, om en udgave er videnskabelig (2011: 17).

Gladiators forlagsstrategi med klassikerserien

Man kan sætte spørgsmålstegn ved, om det overhovedet er rimeligt at undersøge en ikke-videnskabelig udgave ud fra videnskabelige standarder. Forlaget Gladiator har ikke tradition for at følge videnskabelig praksis for udgivelse i modsætning til fx Det Danske Sprog- og Litteraturselskab. Gladiators intention eller forlagsstrategi med klassikerserien »Sandalserien« peger i en litteraturpolitisk og aktivistisk retning, fordi der ønskes et opgør med den eksisterende litteraturhistorie og kanonlitteratur. Dertil kommer, at Gladiator er et mindre forlag, som primært er drevet af Hans Otto Jørgensen og Jakob Sandvad. Forlaget har ikke et stort økonomisk beløb til klassikerudgivelserne og dermed ikke ressourcer til at gå i detaljer med indholdet, som gjort i denne artikel. Det

primære fokus for forlaget Gladiators klassikerserie er altså at reformere den aktuelle litteraturhistorie, aktualisere og udbrede kendskabet til glemte forfatters værker og give forfatterne den ære, de fortjener. På den ene side er forlagets visionære projekt beundringsværdigt og vigtigt, og på den anden side må det indvendes, at udgaven baserer sig på og kopierer videnskabelige udgaver, men desværre forringer dem. Forlagsredaktør Jakob Sandvad gav i en samtale med undertegnede udtryk for, at nærværende editionsfilologiske gennemgang af Stuckenberges *Samlede værker* undergraver Gladiators overordnede projekt med udgivelsen: at etablere Ingeborg Stuckenberg som en forfatter og give hende den hæder, hun fortjener. Dette kan diskuteres. For det første vil jeg mene, at der, uanset hvad det overordnede projekt med en bogudgivelse er, altid er et redaktionelt ansvar. For det andet vil jeg mene, at der ligger et vist ansvar i at genudgive ældre litteratur og give den klassikerstatus. Som forlægger skal man sørge for, at de værker, man udgiver og efterlader til eftertiden, er ordentligt udført og gennemarbejdet – især i tilfældet med klassiker-serien, hvor ønsket er at give værkerne en ny status i litteraturhistorien. Når ældre værker skal genudgives, er det selvsagt, at der skal foretages ændringer, tilvalg og fravalg. Hos Gladiator mangler der en tydeligere begrundelse for disse ændringer, tilvalg og fravalg – uanset om der stræbes efter en videnskabelig udgave eller ej. Det er ikke for meget at forlange, at forlaget danner sig et overblik over tilgængelige tekstkilder, foretager kritisk tekstetablering og emendation.

Klassiker- eller favoritserie?

Et par nærliggende spørgsmål at tage op, når en klassikerserie skal vurderes, er: 1) Hvad karakteriserer en klassiker? og 2) Lever udgivelserne i denne serie op til disse kriterier? Ser vi på, hvad der karakteriserer litterære klassikere, er der ifølge Erik Skyum-Nielsen både tale om *væsenskriterier*, som er tekstuel forankret og *funktionskriterier*, som er kontekstuel forankret. *Væsenskriterier* er: universalitet og almengyldighed, transhistorisk rækkevidde, kompleksitet og sluttethed, mangetydig flerstemmighed og monstrøsitet. *Funktionskriterierne* er: appel til nye læsere, formidling af tradition, inspiration til nye forfattere, opgaver for nye oversættere, udfordring af forskningen (Skyum-Nielsen 1991). Mange af de værker, der indgår i »Sandalserien« lever op til et eller flere af disse

væsens- og *funktionskriterier* og kan altså siges at falde inden for karakteristikken af, hvad en klassiker er.

Klassikerbegrebet kan siges at være mere dynamisk end begreber som pensum, kanon og favoritter, forstået på den måde, at forfattere og værker kan ryge ind og ud af klassikerserier, og der kan være strid om, hvilke klassikere, der fortjener at blive ved med at blive anset som sådanne (op. cit.). Her er Gladiators klassikerserie »Sandalserien« på visse måder et spektakulært eksempel, fordi den ikke indeholder værker af fx J.P. Jacobsen, Henrik Pontoppidan, Herman Bang etc., men værker, som forlaget mere aktivt forsøger at gøre til klassikere, fx *Hinsides* af Helga Johansen, *Tantaluskvaler* af Adda Ravnkilde og *Helvede opløser sig* af Jens August Schade. Det samme kunne siges om Det Danske Sprog- og Litteraturselskabs klassikerserie, hvor der også findes bud på lidt kontroversielle klassikere. DSL's serie er i øvrigt også et eksempel på, at videnskabelig udgivelsespraksis og en aktivistisk dagorden ikke behøver at være modsætninger. Mange af seriernes udgivelser kan aldrig blive pensum på fx gymnasiet og universitetet, fordi de ikke er repræsentative for litteraturhistorien. »Sandalserien« kan anses som et udtryk for Hans Otto Jørgensens personlige holdninger til værker, som han mener fortjener at blive løftet op og få klassikerstatus. »Sandalserien« kan på nogle punkter siges at minde mere om en favoritterie eller en *hitliste* (jf. afsnittet *En selskabsleg* i Borum 1991: 65), hvor Jørgensen har givet sit bud på sine favoritter af oversete værker i litteraturhistorien. Favoritter er nogle man prøver at hævde som kanon og prøver at få skubbet ind i klassikerrammen, måske også i pensumrammen (op.cit.). Klassiker er noget forfattere og værker måske bliver på et tidspunkt, men det er ikke noget, de forbliver.

Litteratur

- Borum, Poul: »På sporet af de tabte klassikere«, i Jørgen Hunosøe og Hans Henrik Schwab (red.): *At læse klassikere*, København: Det danske Sprog- og Litteraturselskab, Borgen 1991.
- Brøndum-Nielsen, Johannes: »Fagre Ord« *Nyfundne manuskripter af Ingeborg og Viggo Stuckenberg*, Festskrift udgivet af Københavns Universitet i anledning af Hans Majestæt Kongens Fødselsdag, København: Bianco Lunos Bogtrykkeri A/S 1962.
- Dingstad, Ståle: »Varianter til besvær. Collett, Garborg, Skram og Hamsun«, i Paula Henrikson, Mats Malm og Petra Söderlund (red.): *Textkritik som analysemetode*, Stockholm: Svenska Vitterhetssamfundet 2017, s. 108-130

Jørgensen, Hans Otto: *Horden – 13 digterportrætter 1872-1912*, København: Forlaget Gladiator 2015.

Kondrup, Johnny: *Editionsfilologi*, København: Museum Tusulanums Forlag 2011.

Skyum-Nielsen, Erik: »Hvad mener De med ‘klassiker’«, i Jørgen Hunosøe og Hans Henrik Schwab (red.): *At læse klassikere*, København: Det danske Sprog- og Litteraturselskab, Borgen 1991.

Stuckenberg, Ingeborg: *Korte Breve fra en lang Reise*, udgivet af John Kousgård Sørensen i Universitets-Jubilæets Danske Samfund skriftserie; nr. 499, København: Museum Tusulanums Forlag 1986.

Stuckenberg, Ingeborg: *Samlede værker*, København: Forlaget Gladiator 2013.

Håndskrifter

Madsen, Hans Dines: Renskrift af *Korte Breve fra en lang Reise* i Viggo Stuckenberg: Breve og papirer, Det Kgl. Bibliotek, NKS 4955, kvart

Stuckenberg, Ingeborg: Manuskripter til »Grundrids for Handlingsgangen i ‘Fagre Ord’«, »Kapitel-Udkast« og »Balsampopler« i Johannes Brøndum-Nielsens Viggo Stuckenberg-samling, Det Kgl. Bibliotek, NKS 5050, kvart.

Stuckenberg, Ingeborg: Manuskript til *Korte Breve fra en lang Reise*, Breve fra IS til hendes familie, Digtet »En Krans jeg vil dig binde« i Breve, rejseskil-dring samt enkelte andre papirer, Det Kgl. Bibliotek, NKS 5091, kvart.

Hjemmesider

»Sandalserien. Klassikere på kanten«, hentet fra <https://forlagetgladiator.dk/pages/sandalserien-klassikere-pa-kanten>, besøgt 10/1/21

Den Danske Ordbog, hentet fra <http://ordnet.dk/ods/ordbog?select=firme,2&query=firme>, besøgt 18/1/21